

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
BABES-BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
BABES-BOLYAI UNIVERSITÄT
TRADITIO ET EXCELLENTIA

Facultatea de Studii Europene

Str. Emmanuel de Martonne nr. 1, 400090 Cluj-Napoca

Tel.: 0264-593770

Fax: 0264-590251

Email: euro@euro.ubbcluj.ro

Web: euro.ubbcluj.ro

Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca

Faculty of European Studies

Proceduri și mecanisme ale Comisiei Europene în procesul de integrare al statelor din Europa Central-Estică

CONDUCĂTOR DE DOCTORAT

DOCTORAL COORDINATOR

Professor Dr. Nicolae Păun

STUDENT-DOCTORAND

DOCTORAL STUDENT

Andreea-Irina Stretea

2021

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Proceduri și mecanisme ale Comisiei Europene în procesul de integrare al statelor din Europa Central-Răsăriteană

CUPRINS

INTRODUCERE.....	5
METODOLOGIE.....	16
CAPITOLUL 1. CĂDEREA REGIMULUI COMUNIST.....	35
1.1. PERIOADA DE TRANZIȚIE.....	40
1.2. DE LA REVOLUȚIE LA EUROPENIZARE. PERIOADA POST-TRANZIȚIE.....	50
CAPITOLUL 2. IMPLICAREA COMUNITĂȚILOR EUROPENE ÎN PROCESUL ISTORIC AL INTEGRĂRII.....	57
2.1. DIHOTOMIA DINTRE ESTUL ȘI VESTUL EUROPEI.....	57
2.2. ÎNTOARCEREA ÎN EUROPA ȘI IMPLICAREA COMISIEI EUROPENE ÎN ACEST PROCES.....	72
CAPITOLUL 3. ROLUL COMISIEI EUROPENE ÎN DEZVOLTAREA PROCESULUI DE INTEGRARE EST EUROPEAN. ANALIZA PROCEDURILOR, MECANISMELOR ȘI ACȚIUNILOR FIECĂREI COMISII EUROPENE ÎNTRE 1989 ȘI 2004.....	90
3.1. COMISIA DELORS.....	108
3.1.1. ACTUL UNIC EUROPEAN.....	109
3.1.2. ASISTENȚĂ FINANCIARĂ – PHARE.....	112
3.1.3. REUNIFICAREA GERMANIEI.....	115
3.1.4. ACORDURILE DE ASOCIERE.....	119

3.1.5. ACORDURILE EUROPENE.....	122
3.1.6. CONSILIUL EUROPEAN DE LA MAASTRICHT.....	124
3.2. COMISIA SANTER.....	133
3.2.1. STRATEGIA DE PRE-ADERARE.....	137
3.2.2. AGENDA 2000.....	143
3.2.3. PROCESUL DE REFORMĂ	152
3.3. COMISIA PRODI.....	158
3.3.1. CRIZA DIN KOSOVO.....	159
3.3.2. REFORMA INTERNĂ A COMISIEI EUROPENE.....	163
3.3.3. ENLARGEMENTUL "BIG-BANG"	168
CAPITOLUL 4. STUDIU DE CAZ: ROMÂNIA. TRANZIȚIE, EUROOPENIZARE, INTEGRARE.....	172
4.1. ROMÂNIA ÎN PERIOADA POST-COMUNISTĂ.....	175
4.2. PROCESUL DE INTEGRARE AL ROMÂNIEI.....	187
4.3. MECANISMUL DE COOPERARE ȘI VERIFICARE.....	194
CONCLUZII.....	203
ANEXE.....	216
BIBLIOGRAFIE.....	285

Încă de la înființarea Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului în 1951 și evoluția comunităților respectiv Comunitatea Economică Europeană (1957), subiectul extinderii a reprezentat o prioritate de vârf, mereu în fruntea agendei celor șase țări fondatoare, și anume Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg și Țările de Jos. La început, procesul de aderare a fost „deschis tuturor țărilor dispuse să participe [...] fără discriminare sau excepție, cu scopul de a contribui la ridicarea nivelului de trai și la promovarea realizărilor pașnice [...] va pune o adevărată bază pentru unificare economică ” (Schuman, 1950). Evenimentele declanșate de căderea Zidului Berlinului și de evoluția țărilor din Europa central răsăriteană au determinat Comunitatea europeană să facă din procesul de extindere o prioritate a Uniunii.

A cincea extindere a Uniunii Europene este considerată drept unul dintre cele mai complexe, provocatoare și semnificative procese de integrare europeană din întreaga istorie a sa. Dată fiind natura sa inovatoare, numărul țărilor candidate și situația lor politică unică, „aderarea noilor state membre îi va spori diversitatea și eterogenitatea. Dar lărgirea nu trebuie să fie în detrimentul aprofundării. Extinderea nu trebuie să fie o diluare a realizărilor Comunității. În această privință, ar trebui să existe o claritate absolută din partea statelor membre și a solicitanților ” (European Commission, 1992, p. 10). Odată ce Cortina de fier a fost înlăturată, a devenit clar că Europa se schimbă. Comunitatea Europeană a ținut pasul cu provocările istorice ale schimbării și s-a adaptat acestor provocări.

Dezbaterea europeană privind lărgirea și aprofundarea a atins în primii ani de după căderea comunismului cotele cele mai ridicate. În centrul acestei dezbateri s-a aflat Comisia Europeană.

Comisia a reprezentat (și reprezintă în continuare) o instituție vitală pentru procesul de integrare, pentru viitorul Europei unite. Prin urmare, ea a devenit un partener constructiv atât pentru statele sale membre, cât și pentru statele candidate, un intermediar onest între instituțiile Uniunii Europene și țările europene candidate. Pentru a putea face acest lucru, natura sa elitistă a trebuit să se schimbe, să-și regândească prerogativele și să coboare cu decizia la nivelul noilor actori. Comisia a abordat procesul de extindere pe perioada lui de desfășurare, din 1989 până în 2004 și unitar, dar și în funcție de contextul dat, pe echivalentul a trei mandate prezidențiale - Jacques Delors, Jacques Santer și Romano Prodi. Fiecare Comisie a adus inovație și schimbări în Uniunea Europeană, reflectând personalitățile președinților și domeniile lor de interes și expertiză. Fiecare Comisie analizată a avut elemente specifice care le-au definit. Comisia Delors a fost definită de reforma economică caracterizată prin Actul Unic European și crearea UEM; Comisia Santer s-a caracterizat prin extindere și prin Agenda 2000, iar Comisia Prodi s-a caracterizat prin reformă și flexibilitate instituțională.

Pe de altă parte, toate aceste trei comisii au avut elemente comune - au adus schimbări și au imprimat dinamism procesului de integrare. Mecanismele noi au fost la început în interior testate, simulate, la nivelul UE, și apoi s-au extins către întregul continent european și astăzi sunt modele de bune practici, replicate în întreaga lume. Elementul stimulativ al schimbărilor din UE a fost procesul de extindere.

În timpul Comisiei Delors, primul pas a fost în 1990, când au fost negociate o serie de acorduri de asociere, cunoscute sub numele de Acorduri Europene. "Comisia consideră că ar trebui create noi mijloace în acest scop, bazându-se pe "arhitectura" existentă a organizațiilor europene, astfel încât să se creeze un "spațiu politic european". [...] Au fost deja sugerate diverse formule, precum reuniuni periodice între țările europene la nivelul șefilor de stat sau de guvern, fie în cadrul unei confederații bazate pe Consiliul Europei, fie printr-o conferință a statelor europene care se reunește la invitația Consiliului European. O altă formulă, similară cu „statutul de asociat” creat recent în Uniunea Europeană de Vest, ar fi asocierea altor țări europene ca "membri-parteneri" în politici comunitare specifice, cu posibilitatea de a participa (dar nu de a vota) la anumite întâlniri ale Comunității. pe teme de interes transeuropean" (Comisia Europeană, 1992, p. 18).

Evenimentele din Iugoslavia au arătat clar că Acordurile Europene nu sunt suficiente, că fostele țări comuniste aveau nevoie de o perspectivă clară care să stabilească când și cum să abordeze procesul de aderare. Prin urmare, în 1993, în cadrul Consiliului European de la Copenhaga, statele membre ale Comunității au decis că "țările asociate din Europa Centrală și de Est care doresc acest lucru vor deveni membre ale Uniunii Europene. Aderarea va avea loc de îndată ce o țară asociată își poate asuma obligațiile de aderare prin îndeplinirea condițiilor economice și politice necesare" (Consiliul European, 1993, p. 12).

Comisia Santer a avut o abordare pragmatică în ceea ce privește procesul de extindere. După cum chiar Santer a subliniat, „am fost mai pragmatici și mai prudenți decât Comisia care ne-a succedat. La început, am vrut să începem negocierile pe baza criteriilor cu trei țări [...] odată ce aceste țări au fost integrate, să continuăm cu cinci țări și așa mai departe" (Santer, 2006). Cea mai remarcabilă realizare a lui Santer în timpul mandatului său a fost, cu siguranță, Agenda 2000. În Agenda 2000, procesul de extindere a jucat rolul central, mai semnificativ decât în orice alt document oficial al Uniunii până în prezent. Potrivit Comisiei Europene, după cum a fost expus în Volumul II al Agendei 2000 (1997), obiectivul noii strategii era "rezolvarea principalelor probleme identificate de Comisie în fiecare aviz cu privire la cererile de aderare". În acest sens, metodele Comisiei s-au schimbat, aducând noi

caracteristici strategiei consolidate de preaderare, precum Parteneriatele pentru Aderare și participarea la programele comunitare și mecanismele de aplicare a acquis-ului. Din cauza acuzațiilor de corupție, întreaga Comisie Santer a fost forțată să demisioneze, fiind urmată în 1999 de Comisia Prodi.

Întrucât procesul de extindere era în plină desfășurare, Comisia Prodi a început un proces de reformă dificil pentru a pregăti Uniunea pentru noul peisaj european după 2000. Președintele Santer a inițiat procesul de reformă în 1995 pentru a îmbunătăți cultura bugetară și administrativă a Comisiei, însă după evenimentele din martie 1999, când Comisia Santer și-a dat demisia, se crease un nivel fără precedent de așteptări din partea publicului european și a statelor membre cu privire la progresele și schimbările semnificative ce urmau a fi făcute. Prin urmare, în 2000 imediat după preluarea mandatului, Comisia Prodi a început o reformă fundamentală a administrației, procedurilor și metodelor sale de lucru pentru a deveni un serviciu public internațional de cele mai înalte standarde și calitate.

În timpul mandatului lui Prodi, a început conflictul din Kosovo. Criza din Kosovo a fost catalizatorul transformării UE într-un actor puternic pe arena internațională și stimulentele de care Uniunea avea nevoie pentru a avansa în procesul de extindere, începând negocierile cu patru țări candidate care nu au fost pregătite la Luxemburg. Astfel, Consiliul European de la Helsinki a deschis calea către "Big Bang"-ul din 2004, când zece țări fost comuniste din Europa de Est au aderat la Uniunea Europeană și pentru aderarea ulterioară a României și Bulgariei în 2007.

Cercetarea noastră din cadrul tezei de doctorat se concentrează asupra perioadei cuprinse între 1989 și 2007, întrucât România și Bulgaria, două dintre țările candidate la valul de extindere central-estic, chiar dacă au fost considerate ca parte a valului 2004/2007, datorită decalării au avut proceduri specifice România a aderat la UE în 2007 împreună cu Bulgaria, iar Comisia a instituit un mecanism de condiționalitate post-aderare pentru aceste țări - Mecanismul de Control și Verificare. Acest mecanism reprezintă un instrument de monitorizare care stabilește repere pentru a verifica progresul reformei judiciare din România și în lupta împotriva corupției. MCV-ul a fost stabilit în principal pentru ca Uniunea să se asigure, atât pentru România, cât și pentru Bulgaria, că se vor lua toate măsurile pentru a alinia sistemul administrativ și judiciar al României la restul Uniunii Europene (Comisia Europeană, 2007a, p. 1).

Având în vedere un număr mare de țări candidate și numărul de state deja membre, precum și problemele cu care se confruntau atât Estul, cât și Occidentul la acea vreme, era clar că un rol central în întregul proces îl va juca Comisia Europeană. Dincolo de rolul său de arhitect al tratatelor, în care sarcina de a furniza un aviz cu privire la aderarea unei țări (art. 49 din Tratatul privind Uniunea

Europeană), care a fost atribuit Comisiei, aceasta a oferit, de asemenea, sprijin pentru pregătirea țările în curs de aderare cu finanțare, expertiză, consiliere, au gestionat relațiile bilaterale în temeiul Acordurilor Europene, au facilitat programele de twinning cu statele membre, au monitorizat respectarea acquis-ului etc. Toate aceste sarcini au avut loc în paralel cu aprofundarea integrării statelor deja membre. Aceste sarcini au necesitat expertiză tehnică și cunoștințe despre acquis, precum și un grad ridicat de obiectivitate de care statele membre nu aveau lipsă. În acest mediu, Comisia a fost întotdeauna un broker onest care a făcut (re)unificarea continentului o realitate istorică.

Capitolul 1. CĂDEREA REGIMULUI COMUNIST

Primul capitol se concentrează pe perioada de tranziție a fostelor state comuniste. Acest capitol servește drept o introducere a subiectului tezei, concentrându-se asupra influenței, ascensiunii și căderii regimului comunist în țările est-europene.

Am identificat trei faze principale prin care au trecut țările est-europene în timpul regimului comunist. Primii ani ai regimului au fost cunoscuți sub numele de "stalinism" și au fost definiți de controlul impus de regimul sovietic fie prin intermediul Armatei Roșii și KGB, fie de către elite comuniste locale controlate și de sovietici. În această perioadă, economia țărilor comuniste a supraviețuit în mare parte din surplusul provenit din mediu rural și resursele adunate înaintea comunismului. Aceste resurse au fost epuizate în mare parte în 1956, când "stalinismul" s-a încheiat odată cu moartea lui Stalin. A doua fază a regimului a fost etichetată drept "comunism național", care a durat din 1956 până la mijlocul anilor șaizeci. Această perioadă a fost caracterizată de încercările partidelor comuniste est-europene de a-și câștiga legitimitatea folosind retorica națională și industrializarea în special ramurile industriei grele. Rezultatele au fost dezastruoase, deoarece dezvoltarea economică, infrastructura și agricultura au fost neglijate, iar în ceea ce privește politica socială, noile schimbări au condus la tensiuni între majoritate și minorități, sau grupuri etnice. Ultima fază care a durat de la sfârșitul anilor '60 până la revoluția comunistă din 1989 a reprezentat perioada în care regimul prezenta fisuri grave, neîncredere, rezistență la ideologia totalitară, iar economia se îndrepta înspre colaps. Cu toate acestea, în loc să reformeze sistemul, liderii comuniști au revenit la măsuri de tip sovietic, concentrându-se pe forțarea industrializării, de această dată prin acces la finanțare din Occident (Osiatynski, 1991, pp. 847-849).

În toate aceste faze au avut loc mai multe revolte, chiar revoluții în unele țări, mai des însă proteste în care populația și-a exprimat nemulțumirea față de regim. Niciuna dintre aceste încercări nu a avut succes în ceea ce privește schimbarea efectivă a regimului, dar au reușit să schimbe mentalitățile, să deschidă perspective și să influențeze societățile în căutarea schimbării. M-am concentrat în acest preambul al lucrării asupra influenței Revoluției maghiare din 1956 și Primăverii de la Praga din 1968 care împreună cu mișcarea Solidarității Poloneze au influențat evoluțiile și schimbările ulterioare care au fost resimțite abia mai târziu în timpul revoluțiilor din 1989.

Revoluția maghiară a izbucnit ca urmare a unui discurs susținut de Hrușciiov la 26 februarie 1956, în care l-a acuzat pe Stalin de crimă, numindu-l despot și tiran, care a trimis mii de oameni la moarte (Schöpflin, 1994, pp.112-113). Efectul discursului a fost diferit de la o țară est-europeană la alta. În Ungaria, discursul a reverberat cel mai mult, deoarece a încurajat revizionistii și reformatorii să vorbească împotriva regimului totalitar al lui Rakosi, ceea ce a condus la decizia regimului de la Moscova de a-l schimba cu Ernest Gero la 18 iunie 1956. Cu toate acestea, aceasta nu era soluția pe care o căutau maghiarii, iar la 23 octombrie au început demonstrații la Budapesta care au declanșat revoluția de treisprezece zile. Chiar dacă Nikita Hrușciiov a condamnat metodele și politicile staliniste, promițând reforma și condamnarea trecutului, la 4 noiembrie 1956 tancurile sovietice au ocupat străzile Budapestei și au zdrobit revoluția maghiară. Dacă rezultatele discursului lui Hrușciiov au fost văzute imediat în Ungaria, mișcarea cehoslovacă (care a devenit cunoscută sub numele de Primăvara de la Praga) a izbucnit abia în 1968, ca urmare a saturației populației împotriva sistemului generat de nomenclatura. Ostilitățile au culminat cu Congresul Uniunii Scriitorilor, în care apelurile la libertate au fost în cele din urmă reverberate în public, la care s-au adăugat și demonstrații studențești la Strahav. Prin urmare, în aprilie 1968, partidul comunist a emis Programul de Acțiune menit să reprezinte "primul pas către un nou model democratic al societății socialiste" (Ulc, p.123). Uniunea Sovietică s-a temut că un astfel de sistem va duce în cele din urmă la căderea regimului și a invadat Praga la 21 august 1968, punând capăt unei reforme care amenință un sistem altfel "perfect". Pe de altă parte, Polonia a fost întotdeauna o anomalie în blocul sovietic, mai ales după formarea mișcării Solidaritatea care a schimbat viața socială și politică din Polonia și i-a alarmat pe ceilalți conducători comuniști din Europa de Est. După această mișcare Polonia, un model de urmat atât de țările din blocul comunist, cât și de Uniunea Sovietică însăși, devine țara cu cea mai liberă presă și are o bază deschisă de adversari politici (Mason, 1988, p. 437). Chiar dacă conflictul s-a încheiat cu victoria militară a regimului sovietic, victoria morală a fost a națiunii poloneze da și a întregului bloc comunist.

Revoluțiile prezentate mai sus au avut un impact major asupra Revoluțiilor din 1989, care au schimbat complet cursul istoriei.

Mihail Gorbaciov, Secretarul General al Uniunii Sovietice din 1985, a fost cel "blamat" pentru schimbările și reformele care au caracterizat anii 1980. Cele mai importante elemente ale politicii sale interne - Perestroika (restructurare) și Glasnost (deschidere) au fost puternic influențate de evenimentele și schimbările care avuseseră loc deja în Europa de Est, chiar dacă la momentul respectiv nu au avut succes. De exemplu, alegerea managerilor la locul de muncă a fost un element major al programului Solidaritate și a reprezentat una dintre schimbările majore introduse de Gorbaciov odată ce a preluat conducerea Uniunii Sovietice. Întreaga idee a acestor două politici a fost de a permite oamenilor să vadă cum funcționează lucrurile în afara Uniunii Sovietice, în încercarea de a spori sprijinul pentru regim. (Cummings, 2012, p. 59). Încercarea lui Gorbaciov de a reforma Uniunea Sovietică nu a avut efectul scontat, iar țările din Europa de Est care făcuseră parte din blocul comunist au început procesul de tranziție. În timp ce în Polonia și Ungaria tranziția a fost o mișcare pașnică care a avut loc prin negocieri, în țări precum România, Revoluția din 1989 a fost un eveniment sângeros și violent, deoarece nu exista o organizație reformistă sau opoziție care să poată ajuta tranziția țării prin negocieri și compromisuri. Procesul de tranziție și transformare a fiecărei țări din Europa de Est a fost diferit, la fel ca rezultatele. Chiar dacă țările incluse sub umbrela așa-numitului sistem comunist au împărtășit o istorie comună, instituții comparabile, orientare către economie și politică externă, conducerea lor, cultura politică și sprijinul extern au diferit de la caz la caz. Acest fapt istoric a reprezentat un factor influent asupra dezvoltării viitoare a fiecărei țări din Europa de Est.

Capitolul 2. IMPLICAREA COMUNITĂȚILOR EUROPENE ÎN PROCESUL ISTORIC AL INTEGRĂRII

În cel de-al doilea capitol descris modul în care a avut loc procesul de integrare al statelor foste comuniste și am conturat de asemenea, implicarea Comisiei Europene în cel de-al cincilea val de extindere.

În urma prăbușirii comunismului, comunitatea internațională a rămas pesimistă cu privire la dezvoltarea democrată a comunității est-europene. Pe măsură ce Războiul Rece a atins finalitatea și Cortina de Fier s-a prăbușit, noua ordine geopolitică a devenit o așteptare dar și o surpriză pentru majoritatea comunității internaționale (O'Brenna, 2006, pp. 156-157). Schimbarea a adus (înapoi) noi atitudini de suveranitate, autodeterminare și autocontrol, dar a generat și noi frontiere și potențial noi

conflicte în zonă. Noua realitate tulburătoare a continentului a mobilizat statele membre ale Comunității Europene. S-au făcut eforturi ca această parte a Europei care reprezenta o "zonă de instabilitate" precum și o amenințare potențială la securitatea continentului să poată fi gestionată.

Proiectul Uniunii Europene început după al doilea război mondial, când continentul a fost aproape distrus, a reușit performanțe pe care niciun "imperiu", "coalțiție", "organizație", "pact" sau "comunitate" nu o atinsese vreodată - să reunească, de bună voie, o serie de țări care să colaboreze, să se organizeze ca ansamblu, pentru un scop comun, reprezentat de prosperitatea lor economică și politică. Drept urmare, de-a lungul anilor, Comunitatea a testat cu succes acest proces continuu de extindere, de enlargement. Când Uniunea Sovietică s-a prăbușit, țările din Europa de Est au văzut oportunitatea de a face parte dintr-un astfel de proiect de succes și au decis să solicite aderarea. Prin urmare, instabilitatea și amenințările cu care se confruntau această parte a continentului european a găsit o altă soluție pașnică, democratică, prin extindere și cooperare.

Asocierea termenilor "Est", "Vest" și "Europa", și simplul fapt că este necesar să se facă o astfel de distincție, reflectă dihotomia existentă pe continent și necesitatea de a unifica, reuni sau alipi, de a pune împreună continentul european. Această dihotomie s-a reflectat în special în anii 1990 ca moștenire a Războiului Rece și ca o instanță geopolitică a acestei diviziuni între două blocuri ideologice foarte diferite (Smith, p.757). Războiul Rece și epoca comunistă nu făcuseră altceva decât să intensifice diferențele deja existente între Europa de Est și de Vest în ceea ce privește diviziunea economică, socială, politică și culturală. Așa-numita "întârziere" a regiunii est-europene este conform lui Larry Wolff (1994, pp. 1-17) „un proces istoric îndelungat prin care conceptul a fost construit artificial de gânditorii iluministi". Chiar dacă experiența comunistă traumatică a fost o scurtă pată asupra istoriei est-europene, moștenirea ei a durat mult mai mult și a avut un impact și o influență mai mare asupra dezvoltării estice decât s-a prezis - mult după terminarea experimentului. Cu cât dihotomia și animozitatea dintre Europa de Est și Occident au persistat și cu cât a durat mai mult timp pentru ca Estul să fie acceptat în rândul Comunității și piețelor occidentale, cu atât aceste influențe devin mai puternice.

Comisia Europeană a declanșat fără ezitare procesul menit să stabilească o legătură între statele deja membre și statele din Europa de Est. În procesul de preaderare și mai târziu, pe tot parcursul procesului de extindere, consolidarea capacității pentru a putea integra un număr atât de mare de noi state membre a devenit principala preocupare a Comisiei. Astfel, primul pas făcut pe acest drum de extindere, ca strategie de preaderare, a fost stabilirea priorităților extinderii. Au urmat programe

efective precum Acordurile de Asociere, programe de asistență financiară, pregătirea negocierilor prin examinarea analitică a acquis-ului - toate acestea fiind menite să pregătească țările candidate pentru aderare, aliniându-se la acquis-ul european înainte de aderare (Comisia Europeană , 3/2000, p.9). În centrul acestei strategii de preaderare s-au aflat Acordurile Europene, parteneriatele pentru aderare și programele de asistență financiară (PHARE, SAPARD, ISPA). Toate acestea fac obiectul unei analize amănunțite în capitolul al treilea al cercetării noastre.

Capitolul 3: ROLUL COMISIEI EUROPENE ÎN DEZVOLTAREA PROCESULUI DE INTEGRARE EST EUROPEAN. ANALIZA PROCEDURILOR, MECANISMELOR ȘI ACȚIUNILOR FIECĂREI COMISII EUROPENE ÎNTRE 1989 ȘI 2004

După cum s-a prezentat în capitolele anterioare, la scurt timp după căderea Zidului Berlinului în 1989, restul țărilor europene care făceau parte din Uniunea Sovietică sub Gorbaciov au urmat Germania de Est în procesul de liberalizare. Începând în primul rând din Polonia și Ungaria, procesul de liberalizare s-a răspândit în curând în fiecare țară comunistă, din Republica Democrată Germană (RDG) până în Cehoslovacia, Bulgaria, ultima fiind România, unde evenimentele au luat o turnură violentă. În lumina acestor evenimente, șefii de stat și de guvern ai statelor Comunității Europene s-au întâlnit la Paris la 18 noiembrie 1989 pentru a răspunde evoluțiilor care au avut loc recent în Europa de Est și pentru a găsi soluții la ceea ce se producea nu numai pentru țările din Est, ci și pentru restul Europei, și de ce nu, pentru întreaga lume.

Fiind conștientă de responsabilitățile de pe umerii săi în acest moment crucial, Comunitatea a decis să urmeze calea deschiderii și cooperării cu toate statele europene, dar în special cu cele care nu erau încă membre. Comunitatea știa că atracția spre a deveni parte a acestei organizații politice și economice. Era vizibil în țările din est și că Occidentul devenea încet, dar sigur, modelul și stimulul pentru noul drum pentru care optaseră pașnic sau prin revoluția sângeroasă popoarele. Liberalizarea și democratizarea din partea estică, fostă comunistă, mai mult decât o oportunitate, a reprezentat o provocare pentru țările care au făcut parte din Comunitatea Europeană, iar reacția cauză-efect nu a întârziat să apară - deoarece schimbările din Est au însemnat integrarea în Occident - "cele două variante ale aceleași ecuații" (Comisia, 1989). Prin urmare, pentru a se putea ridica la așteptările pe care Europa de Est le proiecta asupra lor, Comunitatea trebuia să devină mai puternică și să-și accelereze hotărârea în încurajarea fostelor țări comuniste să răstoarne totalitarismul. (Consiliul

European, 1989, p.2). În acest sens, Comunitatea a început să ia măsuri și acțiuni imediate pentru ca această cooperarea cu țările aspirante la libertate, democrație și progres să fie una puternică și să încurajeze statele nou eliberate să se reconstruiască pe o fundație formată din principii precum democrația, pluralismul și statul de drept. Pentru a-și arăta angajamentul față de cauză s-au făcut mai mulți pași.

În acest al treilea capitol am analizat rolul fiecărei Comisii Europene, procedurile și mecanismele utilizate în procesul de integrare al Europei de Est, care este considerat unul dintre cele mai semnificative evenimente din istoria întregii Europe de până acum. Având în vedere natura extinderii și numărul țărilor candidate, procesul nu doar că a durat mai mult de 15 ani (din 1989 până în 2004 și apoi până în 2007, cu integrarea României și Bulgariei), dar s-a răspândit și în patru mandate - Jacques Delors, Jacques Santer, Romano Prodi și José Manuel Barroso. Fiecare Comisie a avut o viziune diferită despre cum ar trebui să arate Comunitatea după cel de-al cincilea val de extindere și fiecare președinte a întreprins acțiuni în acest sens. Delors și-a imaginat Comunitatea ca un "Sat European" cu o "casă numită Comunitate Europeană. Suntem singurii săi arhitecți; noi suntem păstrătorii cheilor sale; dar suntem pregătiți să-i deschidem porțile pentru a vorbi cu vecinii noștri" (Delors, 1989). În acest demers, au fost sugerate diverse formule în timpul Comisiei Delors: întâlniri regulate între țările europene la nivelul șefilor de stat și de guvern, asocierea țărilor din Europa de Est ca „membri parteneri” în politici comunitare specifice fără drept de vot, sau printr-o zonă pan-europeană de liber schimb menită să încurajeze cooperarea regională și interregională. Evenimentele din Iugoslavia și dorința clară de aderare a țărilor din Europa Centrală și de Est au obligat Comunitatea să emită o perspectivă clară, iar la Consiliul de la Copenhaga din 1993, Consiliul European a fost de acord să înceapă procesul de aderare cu țările din centrul și estul Europei care doreau să devină state membre ale Comunității (Consiliul European, 1993, p.13).

Următoarea Comisie condusă de Jacques Santer a avut o abordare pas cu pas a extinderii. Una dintre cele mai semnificative realizări ale acestei Comisii a fost adoptarea „Agendei 2000 pentru o Uniune mai puternică și mai largă” în iulie 1997. Documentul a reprezentat o analiză cuprinzătoare a beneficiilor și a potențialelor dezavantajelor ale procesului de extindere. Într-un moment în care țările din Europa de Est își proclamau dorința de a adera la Uniune și se luptau să semneze acorduri de asociere cu UE, Santer era sceptic, întrucât vedea Uniunea extinsă ca o Europă cu două viteze, având în vedere toate îmbunătățirile instituționale pe care Uniunea trebuia să le facă pentru a putea funcționa corespunzător înainte ca extinderea Europei de Est să aibă loc, precum și toate schimbările pe care

țările din Europa de Est trebuiau să le facă ca premise pentru aderarea lor. Sosirea Comisiei Prodi a accelerat procesul întrucât imediat după investiția sa în calitate de președinte al Comisiei, Prodi a dat undă verde pentru a începe negocierile cu țările din Europa de Est, la Consiliul European de la Helsinki din decembrie 1999. Astfel, abordarea în doi pași a reformei concepută la Amsterdam a fost în curând depășită de viteza evenimentelor. Prin urmare, planul Comisiei Prodi a fost extinderea UE atât în ceea ce privește obținerea succesului, cât și pregătirea Comisiei pentru acest efort.

Capitolul 4. STUDIU DE CAZ. ROMÂNIA. TRANZIȚIE. EUROOPENIZARE. INTEGRARE

Al patrulea capitol constă într-un studiu de caz despre România și Mecanismul de Cooperare și Verificare impus în perioada post-aderare. Acest capitol reunește concluziile din capitolele anterioare, în încercarea de a explica de ce România a rămas în urmă comparativ cu alte țări foste comuniste care au efectuat același proces de extindere ca și România și de ce este încă considerată veriga slabă a Uniunii Europene.

Încă de la aderarea la Uniunea Europeană, poziția României nu s-a schimbat prea mult, ea fiind în continuare supusă monitorizării MCV și în afara spațiului Schengen, legat, discutabil sau nu de statul de drept și procesul de reformare și modernizare din societatea noastră.

Procesul de europenizare a avut consecințe benefice asupra societății românești, dar el s-a produs cu destul de numeroase limitări. Am încercat să stabilim rolul UE în promovarea reformei în interiorul țării și limitele influenței UE, precum și puterea pe care au deținut-o în diferitele momente ale tranziției politicienii locali, grupurile conservative antireformiste și raționaliste. O parte esențială a rezultatelor negocierilor dintre România și UE s-a datorat mai multor figuri politice centrale care au încercat, și au reușit parțial, să își impună voința reformatoare și să modeleze țara în sensul europenizării.

Concluzionând, în structura tezei de doctorat - capitolele 1, 2 și 3 - am analizat din perspectiva Comisiei Europene, modul în care au fost percepute de această instituție cu un rol atât de esențial în procesul de extindere și, în principal, modul în care au fost susținute de proceduri, mecanisme, decizii, documente de poziție, etapele principale ale fostelor țări comuniste, și anume tranziția, europenizarea și integrarea. Trebuie menționat faptul că între aceste țări candidate, procedurile nu au fost complet separate. Au fost creșteri consistente și evoluții vizibile de la o etapă la alta, bucurându-se de sprijinul

și chiar de modelarea Comisiei Europene, prin proceduri de twinning, prin exercițiul practic de învățare culturală și instituțională, toate pentru aderarea la titlul de membru al Uniunii Europene. Totuși, procesele care vizează zona Europei Centrale și de Est nu au fost identice, au existat chiar rute semnificativ diferite, cu întârzieri în proceduri cum au fost cazurile România și Bulgaria. Cu toate acestea, fișierul privind integrarea - cu toate componentele gestionate de Comisie – s-a remarcat prin abordări unitare. Opiniile publicate de Comisie au evidențiat întotdeauna foarte precis etapele pregătirilor pentru aderare și apoi integrare.

În teza noastră am realizat cercetări originale, bazate pe surse de primă mărime, încercând și sperăm reușind să aducem în prim-plan nu numai personalitățile care au modelat cele trei Comisii analizate, dar și setul de proceduri și provocări pe care acest proces inedit de integrare l-a pus în fața tehnocraților din Comisiile care l-au gestionat. Din această perspectivă, considerăm că teza noastră completează literatura de specialitate deoarece am valorificat documentele Arhivelor Istorice ale Uniunii Europene de la Institutul European de la Florența, studiate în cadrul unui lung stagiu la Comisia Europeană și platforma utilizată de cercetători în cadrul proiectului de cercetare al Comisiei Europene – HistCom3.

Un studiu de caz dedicat României nu putea lipsi din lucrare. Prin acesta nu am dorit să reluăm în extenso achizițiile istorice substanțiale produse de istoriografia din țara noastră și în studii remarcabile. În schimb, am intenționat să stabilim momentele în care dosarul european privind procesul complicat și provocator de aderare a României a fost susținut în țară de către instituțiile naționale, dar și ajutorul constant, decisiv, pe care România l-a primit din partea Comisiei, a comisarului pentru extindere.

Acest capitol, rezumă 30 de ani de tranziție, europenizare și integrare și este o proiecție necesară a mecanismelor pe care UE a reușit să le pună în aplicare în zona ex-comunistă, chiar dacă cu întârzieri și în România.

Așa cum aminteam deja, concluziile studiului răspund întrebărilor de cercetare pe care le-am propus. Studiul nostru aruncă o privire nouă asupra procesului de integrare și pune într-o lumină nouă percepțiile cu privire la complexitatea mecanismelor și eforturilor care au fost făcute, în principal de Comisie pentru ca procesele tehnico-legislative, comunicatele, procedurile și semnalele de evaluare să fie bine interpretate și corelate cu eforturile statelor care au asumat un proces complex, nou pentru ele și deloc ușor. Astfel, s-a creat o viziune comună asupra viitorului unui proces de extindere prelungit,

care a depășit bariere istorice.. De asemenea, am evidențiat conceptele, regulile, rapoartele și deciziile care cu certitudine au îmbogățit și conținuturile, acțiunile Comisiei ca instituție, pusă și ea în fața reevaluărilor, provocărilor și perfecționărilor mecanismelor ei de funcționare. Această instituție, văzută prin prisma politicilor UE, a avut, fără îndoială, cel mai semnificativ și cel mai spectaculos impact la nivelul triumphiului instituțional al UE, totodată gestionării extinderii pe continent. În ultimii ani, procesul de extindere s-a confruntat cu elemente eurosceptice și stagnare, unele din cauza lipsei de comunicare, iar altele, mult mai puternice, generate disfuncții în relația național-supranațională și de competențele partajate dintre statele membre și instituțiile europene. Aducând în fața specialiștilor și a publicului larg complexitatea mecanismelor și eforturilor Comisiei ca promotor al integrării, vom crea și o interfață binemeritată asupra acestei instituții profund atașată viitorului procesului de integrare și extinderea Uniunii.

Cuvinte cheie: *Comisia Europeană, Europa Centrală și de Est, Europeanizare, extindere, integrare, comunism, tranziție, aderare, strategie de preaderare, Mecanism de control și verificare, România*